

DISKRIMINACIJA OSOBA S INVALIDITETOM I NJIHOVA UKLJUČENOST U DRUŠTVO S NAGLASKOM NA PRAVO PRISTUPA SUDU

Grbić, Sanja; Bodul, Dejan; Smokvina, Vanja

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2012, 33, 667 - 693**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:457771>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

DISKRIMINACIJA OSOBA S INVALIDITETOM I NJIHOVA UKLJUČENOST U DRUŠTVO S NAGLASKOM NA PRAVO PRISTUPA SUDU

Dr. sc. Sanja Grbić, viša asistentica
Mr. sc. Dejan Bodul, asistent
Dr. sc. Vanja Smokvina, viši asistent
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 316.647.82-056.26
342.726-056.26
Ur.: 18. rujna 2012.
Pr.: 6. studenog 2012.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

S jedne strane pravna regulacija osoba s invaliditetom jedan je od (naj)o-sjetljivijih elemenata pravne regulacije, dok je s druge strane njihov pravni status u društvu pouzdan indikator postignutog stupnja njegove demokratizacije. U svjetlu tendencija pravnog razvoja zaštite, u okvirima moderne pluralitetne socijalne politike, imajući u vidu osobu s invaliditetom kao pojedinca, sa svim općim i specifičnim potrebama, pravna teorija je više puta istaknula da zakonodavna rješenja moraju svakoj osobi s invaliditetom omogućiti pravo na jednake mogućnosti, a prije svega pravo na različitost. Usprkos rečenom diskriminacija na temelju invalidnosti nastavljala se i poslije usvajanja niza i tuzemnih i međunarodnih, antidiskriminatorskih pravnih akata (arg. Izvješće, Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2009., Zagreb, ožujak 2010., s. 90.). Stoga je, radi normativnog i faktičnog poboljšanja, neophodno analitičko sagledavanje postojećeg stanja, kako bi se spriječila diskriminacija osoba s invaliditetom i unaprijedila njihova pravna zaštita u jednom djelu, odnosno u pogledu prava na pristup sudu. U nedostatku sudske prakse, ali i mogućih problema, u području diskriminacije osoba s invaliditetom i njihovog prava na pristup sudu u Republici Hrvatskoj autori također nude i pregled poredbeno pravne judikature i zakonodavstva.

Ključne riječi: *diskriminacija, socijalna prava, invaliditet, pravo na pristup sudu.*

1. UMJESTO UVODA

Iako pojam jednakosti¹ leži u osnovi zaštite ljudskih prava, tjelesna konstitucija nerijetko je oblikovala našu budućnost, ali i objašnjavala našu prošlost.² Povijesno-pravni pristup problematici osoba s invaliditetom je dug i trnovit. Obilježavali su ga različiti pristupi, od potpune obezvrijeđenosti i obespravljenosti kao ljudskih bića do određenog stupnja društvenog uvažavanja.³ Ipak, pitanje pažljivog uređenja pravnog statusa osoba s invaliditetom ozbiljnije je razmatrano tek sa značajnijim razvitkom koncepta ljudskih prava. U takvom razvoju država, odnosno njen pravni sustav, postaje jamac zaštite ljudskih prava, što upućuje na činjenicu da će (ne)funkcioniranje pravne države u svakom pojedinačnom slučaju odrediti do koje mjere će zajamčena prava osoba s invaliditetom biti poštivana.⁴ Stoga, gledajući iz sadašnje perspektive, možda bi korektnije bilo istaknuti da nisu navedeni elementi bili ključni *per se*, već način na koji smo mi, kao društvo iste promatrali, nerijetko diskriminirali.⁵ S druge strane, bitno je naglasiti da osobe s invaliditetom nisu homogena grupa te da postoje velike razlike s obzirom na dob, sposobnosti, socijalne i obiteljske okolnosti te u nizu drugih činitelja, no autori zbog činjenice da je u radu naglasak stavljen na pravo na pristup sudu, osobe s invaliditetom ipak

- 1 Sociolog Peter Saunders razlikuje tri tipa jednakosti. 1. Formalna ili pravna jednakost tiče se svih članova društva koji su podčinjeni istim zakonima ili pravilima, a pojedince se prosuđuje s obzirom na ono što čine (krše li zakon ili neki propis), a ne prema onome tko su. Taj tip jednakosti Saunders smatra integralnim dijelom zapadnih kapitalističkih društava, iako se prema njemu on ne primjenjuje rigorozno kako bi trebao. Taj tip jednakosti je antipod diskriminaciji. 2. Jednakost mogućnosti znači da ljudi imaju jednake izgleda da postanu nejednaki, jer pojedinci koji se natječu za uspjeh i oni s više zasluga postižu više i tako postaju nejednaki. 3. Jednakost ishoda opisuje kao utrku u kojoj svi sudionici prolaze cilj u isto vrijeme, bez obzira na to koliko su brzo i jako trčali. Saunders prihvaća načela iz prva dva tipa jednakosti i odbacuje treći. Detaljnije HARALAMBOS, Michael, HOLBORN, Martin, *Sociologija, Golden marketing*, Zagreb, 2002., s. 30.-32.
- 2 BRADDOCK, David L.; PARISH, Susan L., *An Institutional History of Disability*, (Gary L. Albrecht, Katherine D. Seelman i Michael Bury, eds.), Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2001., s. 11. *et seq.*
- 3 Tako ŽUNIĆ, Zdenko, *Profesionalnom rehabilitacijom u 21. stoljeće*, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstvo rada i socijalne skrbi, Zagreb, 2001., s. 19.
- 4 V. ANĐELIĆ, Neven, *Kratka povijest ljudskih prava*, Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnu postdiplomske studije (ACIPS) i Helsinški komitet za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2008., s. 5. *et seq.*
- 5 Detaljnije o diskriminaciji DOBROTIĆ, Ivana, *O antidiskriminacijskom zakonodavstvu*, Revija za socijalnu politiku, vol. 15, 2008., br. 3, s. 503.; BARIĆ PUNDA, Vesna, *Načelo nediskriminacije: jedno od temeljnih načela zaštite ljudskih prava i sloboda*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 42, 2005., no. 1, s. 27. *et seq.*; HORVAT, Ana, *Novi standardi hrvatskoga i europskoga antidiskriminacijskog zakonodavstva*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vol. 58, 2008., no. 60, s. 1453. i REŽIĆ, Sovjetka, *Zaštita ljudskih prava - zabrana diskriminacije, kako to izgleda u sudskoj praksi*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 42, 2005., no. 1, s. 121-126.

razmatraju kao jednu grupu ne praveći razlike.⁶

Antipod diskriminaciji je, prema Potočnjaku jednakost, ravnopravnost, tj. načelo jednakosti (engl. *equality*) koje u širem smislu znači da se osobe u sličnim situacijama ne tretiraju različito, osim ako je takvo postupanje objektivno opravdano.⁷ No, s druge strane, Končar smatra da zabrana diskriminacije (nediskriminacija) ne znači samo jednakost na individualnoj razini (svi su pred zakonom jednaki), već poštivajući stvarne razlike u položaju određenih skupina (primjerice pojedinačnih kategorija radnika) uključuje načelo jednakih mogućnosti, koje uči da su potrebni neki poticajni razlozi u dobro određenim skupinama osoba, koje su unatoč proglašenom načelu jednakosti *de facto* neravnopravni.⁸ Potočnjak razlikuje formalnu jednakost, kod koje je težište na jednakom postupanju (jednakim pravima i obvezama) u istim ili bitnome istovrsnim (analognim) slučajevima, i stvarnu (materijalnu) jednakost, kod koje se u obzir uzima i društveno uvjetovani nejednak položaj s kojeg neki pojedinci ili društvene skupine polaze u natjecanju za ograničene resurse.⁹ Diskriminacija može biti pozitivna (iako Potočnjak i Grgurev koriste pojam posebna (pozitivna) mjera ili opravdano pogodovanje)¹⁰ jer prema njima je diskriminacija sama po sebi nezakonito postupanje pa ne može biti pozitivna, a sintagma „pozitivna diskriminacija“ jest (*contradictio in terminis*), te se tada neka osoba ili skupina stavlja u povoljniji položaj od neke druge osobe ili skupine osoba, a kod negativne diskriminacije osoba ili skupina osoba stavlja se u nepovoljniji položaj od neke druge osobe ili skupine.¹¹ Razlikujemo i izravnu (direktna) diskriminaciju, koja predstavlja nejednako postupanje sukladno određenim zabranjenim temeljima (najčešće spol, rasa, državljanstvo, ali i invalidnost), a bit je da se pojedinac ne tretira sukladno svojim vrijednostima već biva tretiran nepovoljno jer je pripadnik neke grupe. Neizravna (indirektna) diskriminacija rezultira primjenom odredbe, kriterija ili prakse koje su po sebi naizgled neutralne, ali koje nepovoljno utječu na članove neke skupine (određenu rasnu skupinu, pripadnike nekog naroda ili jednostavno osobe s invaliditetom).¹²

6 V. primjerice o kategoriji starijih osoba s invaliditetom LEUTAR, Zdravka, ŠTAMBUK, Ana, RUSAC, Silvija, *Socijalna politika i kvaliteta života starijih osoba s tjelesnim invaliditetom*, Revija za socijalnu politiku, vol. 14, 2007., br. 3-4, s. 327-346.; odnosno o odnosu osoba s invaliditetom i siromaštva: LEUTAR, Zdravka, *Osobe s invaliditetom i siromaštvo*, Revija za socijalnu politiku, vol. 13, 2006., br. 3-4, s. 293-308.

7 STEINER Josephine, WOODS, Lorna, *EU Law*, Oxford University Press, Oxford, 2009., s. 156.

8 KONČAR, Polonca, *Komentar članka 6. u: Zakon o delovnih razmerjih*, SENČUR PEČEK, Darja, BELOPAVLOVIČ, Nataša, KALČIČ, Miran (ur.), *GV Založba*, Ljubljana, 2008., s. 44-45.

9 POTOČNJAK, Željko, *Zabrana diskriminacije, uznemiravanja i spolnog uznemiravanja u radnim odnosima*, s. 47.-100., s. 50., u: Potočnjak Željko (ur.), *Radni odnosi u Republici Hrvatskoj*, Pravni fakultet u Zagrebu, Organizator, Zagreb, 2007.

10 Izraz pozitivna diskriminacija preuzet je iz engleske terminologije (engl. *positive discrimination*), ali u engleskom jeziku diskriminacija nije isključivo negativan pojam. O tomu GRGUREV, Ivana, *Zabrana diskriminacije u radnom pravu*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta, Zagreb, 2006., s. 25.

11 POTOČNJAK, *op. cit.*, s. 50.

12 DEAKIN, Simon, MORRIS, Gillian S., *Labour Law*, Hart Pub., Portland, 2009., s. 528.

2. PRAVNI ASPEKTI ZAŠTITE OSOBE S INVALIDITETOM I NJIHOVOG PRAVA NA PRISTUP SUDU

Posebni zakonski tekstovi kojima se štite određene ugrožene kategorije osoba ili svi pojedinci u pojedinim sferama društvenog života, često se sreću u nacionalnom i međunarodnom pravu, primjerice u odnosu na osobe s invaliditetom.¹³ Danas 10% svjetske populacije ima neki oblik invalidnosti.¹⁴ U pogledu Republike Hrvatske (dalje: RH) važno je istaknuti da prema podacima za 2012. broj osoba s invaliditetom iznosi 518.081, što je 12,1% ukupnog stanovništva RH, od čega 60,2 % čine muškarci, a 39,8% žene.¹⁵

Borba protiv svih oblika diskriminacije i promicanju ravnopravnosti zahtjeva primjenu većeg broja instrumenata na različitim razinama. U pogledu invalidnosti nužno je isto definirati kao stanje kada kod osobe nastanu trajne promjene u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem, ni mjerama medicinske rehabilitacije, te koje uzrokuju gubitak ili smanjenje radne sposobnosti,¹⁶ ali dodaju autori, i općenite sposobnosti u svakodnevnim životnim situacijama. U širem europskom kontekstu možda je najbolja definicija koju je dao nezavisni odvjetnik Geelhoed u predmetu pred Europskim sudom u Luksemburgu u kojemu je rekao da su osobe s invaliditetom one osobe koje imaju ozbiljnih funkcionalnih ograničenja uslijed fizičkih, psiholoških ili mentalnih utjecaja, a što je dužeg trajanja ili trajne prirode.¹⁷ Bitno je istaknuti da je u svjetlu europskog prava teško utvrditi granicu između bolesti i invalidnosti, odnosno kada bolesna osoba stekne status invalidnosti.¹⁸

U pogledu socijalnih prava, samo određena socijalna prava uživaju izravno pružanje naknada ili usluga države ili drugih tijela koje je ovlastila država, a jedno je svakako i pravo na socijalnu sigurnost u slučaju invalidnosti.¹⁹

-
- 13 Za pojam invaliditeta v. ZOVKO, Gojko, *Invalidi i društvo*, Revija za socijalnu politiku, vol. 6, 1999., br. 2, s. 105.
 - 14 STEIN, Michael Ashley, *Disability Human Rights*, California Law Review, vol. 95, 2007., no. 1, s. 75. Za više statističkih podataka o osobama s invaliditetom: United Nations Enable. Dostupno na mrežnim stranicama: <http://www.un.org/disabilities/default.asp?id=18> (10.9.2012.).
 - 15 BENJAK, Tomislav, PETRESKI, Natalie, RADOŠEVIĆ, Manuela, *Izvyješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2012., s. 5. Dostupno na mrežnim stranicama: http://www.hzjz.hr/epidemiologija/kron_mas/invalidi11.pdf (10.9.2012.).
 - 16 JELČIĆ, Vera, *Socijalno pravo*, Knjiga prva, *Socijalno osiguranje*, Informator, Zagreb, 1988., s. 120.
 - 17 Mišljenje nezavisnog odvjetnika Geelhoeda u predmetu C-13/05, *Sonia Chacón Navas v. Euresť Colectividades SA*, ECR [2006] I-6467.
 - 18 WATSON, Philippa, *EU Social and Employment law, Policy and Practice in an Enlarged Europe*, Oxford University Press, Oxford, 2009., s. 495.-497.
 - 19 OSIATYNSKI, Wiktor, *Introduction*, s. 11.-19., s. 11., u: *Re-thinking Socio-Economic Rights in an Insecure World*, (UDOMBANA, Nsongurua, BEŠIREVIĆ, Violeta, ur.), CEU Center for Human Rights, Budapest, 2006.

U samoj srži svih akata i međunarodnih i domaćih, nalazi se temeljno pravo osoba s invaliditetom: živjeti unutar zajednice i sudjelovati u istoj. To uključuje i primjeren pristup sudu. Ipak problematika koncepcije prava na pristup sudu dosta je široko shvaćena, utoliko da „u jednom demokratskom društvu pravo na pravično vođenje sudskog postupka, u značenju koje mu daje Europska konvencija, zauzima toliko važno mjesto da restriktivno tumačenje članka 6. stavka 1. ne odgovara cilju i svrsi te odredbe.”²⁰

2.1. Univerzalna razina zaštite osoba s invaliditetom i njihovog prava na pristup sudu

Radi opsega rada, orijentirat ćemo se isključivo na problematiku pristupa sudu u svjetlu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom,²¹ što ne znači da navedena problematika nije regulirana drugim međunarodnim aktima.²²

2.1.1. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

Ratifikacijom Konvencije ovaj međunarodni pravni akt postao je dio našeg unutarnjeg pravnog poretka.²³ Predstavlja važan dokument o ljudskim pravima budući da obvezuje države članke da promiču, štite i osiguraju puno i ravnopravno

20 *Delcourt protiv Belgije*, presuda Europskog suda za ljudska prava, 17. siječnja 1970., br. 2689/65.

21 Konvencije o pravima osoba s invaliditetom s fakultativnim protokolom, NN-MU, br. 6/07., 3/08. i 5/08. - dalje u tekstu: Konvencija.

22 *Suvremena međunarodna regulativa ljudskih sloboda i prava* započinje Poveljom Ujedinjenih naroda 1945. (NN-MU, br. 15/93., 7/94.) koja kao jedan od globalnih ciljeva te organizacije proglašava neophodnost suradnje između država radi rješavanja „poticanje poštovanja prava čovjeka ...“ (čl. 1., st. 3.). Poveljom su, dakle, ljudska prava poprimila internacionalni karakter koji će potvrditi tri godine nakon toga Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.) koja utvrđuje i proglašava cijeli korpus najvažnijih sloboda i prava. Tako Opća deklaracija o ljudskim pravima (NN-MU, br. 12/09.), iako izričito ne koristi termin „pravo na pristup sudu“, u nekolicini članaka naznačuje predmetno pravo. Čl. 7. naznačuje da su svi pred zakonom jednaki i svi imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu, bez ikakve diskriminacije. Čl. 8. govori da svatko ima pravo na djelotvorno pravno sredstvo dok članak 10. naznačuje da je svatko jednako ovlašten na pravično i javno saslušanje od strane neovisnog i nepristranog suda. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (NN-MU, br. 12/93., 7/95. i 11/95.) naznačuje da svi moraju biti jednaki pred sudom i sudovima pravde. St. 3. t. 7. istog članka naznačuje da svatko ima besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava u sudu. Nadalje, čl. 16. određuje da svatko ima pravo da ga se svugdje pred zakonom priznaje kao osobu. Isto tako, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (NN-MU, br. 12/93.), iako ne sadrži specifičnu odredbu o pravu na pristupu sudu, naznačuje da je efektivno sudsko i upravno pravno sredstvo nezamjenjivo (engl. *indispensable*). Tako U.N. Econ. & Soc. Council, General Comment 9: The Domestic Application of the Covenant, par. 9-10, U.N. Doc. E/C/1998/24 (Dec. 3, 1998).

23 U svjetlu skorog ulaska RH u Europsku uniju, važno je naglasiti da je Europska unija potpisnica navedene konvencije od 2007.: EU signs new UN treaty on disability rights, Press Release IP/07/446.

uživanje svih ljudskih prava za sve osobe s invaliditetom. To čini na način da spaja građanska i politička s ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u istom aktu.

Predmetna se Konvencija u pravnom poretku, prema Ustavu RH nalazi ispod Ustava, a iznad zakona i drugih propisa.²⁴ To je bitno jer zaobilaženje uloge države i prava čini iluzornim bilo koju raspravu o zaštiti ljudskih prava i njihovim garancijama na unutarnjem i međunarodnom planu.

Za problematiku ovog rada zanimljivo je da se Konvencija bavi i pravom osoba s invaliditetom na pristup sudu. Kako navodi čl. 13., st. 1. Konvencije države potpisnice obvezne su osigurati osobama s invaliditetom *učinkovit pristup sudu*²⁵ pod jednakim uvjetima s ostalim osobama, uključujući pružanje preinaka u postupku primjerenih uzrastu osoba, da bi olakšale njihove uloge kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući ih kao svjedoka u pravnim postupcima, ili u istražne postupke i druge preliminarnе faze postupka. Stavak 2. istog članka određuje, kako bi se osigurao učinkovit pristup sudu za osobe s invaliditetom, obvezu država da promiče usavršavanje i obuku osoba koje rade na polju dijeljenja pravde, uključujući policiju i zatvorsko osoblje. Vidimo da se ukazuje na jedan dosta praktičan problem odnosno problem onemogućenosti fizičke pristupačnosti sudovima i drugim državnim tijelima. On je i dalje, u velikoj mjeri, prisutan, posebno zbog pogrešnog shvaćanja pojma pristupačnosti, odnosno razumne prilagodbe. Ona bi trebala predstavljati potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavlja nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima“ (čl. 2., st. 1., t. 4. Konvencije).²⁶ Ipak zbog neprilagođenosti prostora i neprimjerenog stava društva, osobama s invaliditetom znatno je otežano ostvarivanje njihovih prava. Do nedavno, prilazne rampe javnim ustanovama bile su prava rijetkost. U posljednjih nekoliko godina pristupilo se prilagođavanju prostora osobama s invaliditetom. Pristupi najvećem broju zgrada tijela državnih i lokalnih vlasti dobili su rampe za osobe s invaliditetom. Stoga kada govorimo o slobodi kretanja osoba s invaliditetom, primjećuje se da ne postoji svijest o zakonskim obvezama i neophodnosti prilagođavanja prostora svim građanima jednako.²⁷ Ovo dovodi

24 Ustav Republike Hrvatske, (dalje: Ustav RH), NN, br. 56/90., 135/97., 8/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10. i 85/10., čl. 140.

25 Autori napominju da se u službenom prijevodu teksta Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koristi sintagma „pristup pravosuđu“ i „pristup pravdi“, no riječ je zapravo o pojmu „pravo na pristup sudu“ jer je navedeni izraz pravno precizniji, posebno ako se uzme u obzir sudska praksa i pravna tumačenja Europskoga suda za ljudska prava.

26 Cilj izgradnje prilagođene osobama s invaliditetom mora biti pristupačnost svih javnih građevina i ustanova, bez obzira na to jesu li to nove građevine, nadogradnje, pregrađivanja ili renoviranje, osobama s invaliditetom. Također treba uzeti u obzir da javne građevine i ustanove ne bi trebale biti pristupačne samo korisnicima invalidskih kolica, već i osobama s drugim vrstama invaliditeta.

27 U Republici Hrvatskoj (dalje: RH) su koraci za izbjegavanje i otklanjanje fizičkih prepreka u građevinama poduzeti tek nedavno. Primjerice, čl. 87. st. 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (NN, br. 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 129/00., 114/01., 79/06.,

do apsurdnih situacija, jer primjerice osobe koje se kreću invalidskim kolicima, iako teško mogu ući u zgradu, zgradama se ne mogu kretati te i dalje ne mogu ostvariti svoje pravo na učinkovit pristup sudu. U skladu s prethodno navedenim Konvencija dakle definira obveze država u osiguravanju pristupačnosti fizičkog okruženja i pristupačnosti sudova. Tako i temeljem čl. 9., st. 1. naznačuje obvezu svih država članica da osobama s invaliditetom omogući nezavisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života, da poduzimaju odgovarajuće mjere kako bi im osigurale pristup, koje uključuju identifikaciju i uklanjanje prepreka pristupačnosti, koje se odnose, između ostalog i na: (a) građevine, putove, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene objekte, zdravstvene ustanove i radna mjesta.” Ako određeno tijelo vlasti ili vlasnik objekta koji po svojoj prirodi predstavlja javno mjesto, a koji je obavezan postupati prema ovoj obvezi, a ne poduzme odgovarajuće mjere kako bi omogućio pristup svim osobama (uključujući i osobe s invaliditetom), dolazi do različitog postupanja prema osobama s invaliditetom odnosno i do diskriminacije istih, a potencijalno i do povrede prava na pristup sudu. Stoga smatramo bitnim ukazati na ovaj problem kako bi se ukazalo na prava i obveze navedene u Konvenciji i kako bi se sudovima pomoglo u njihovu pravilnom vršenju pravde.

2.2. Regionalni okvir

Osim univerzalnog, postoje i regionalni dokumenti koji proklamiraju zaštitu i ostvarenje ljudskih prava i sloboda kroz načelo zabrane diskriminacije u pravu na pristup sudu. Osobitu pozornost ćemo posvetiti europskom regionalnom okviru, prvenstveno Europskoj Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda²⁸ budući da se radi o odredbama koje dopuštaju neposrednu primjenu prava sadržanih u njoj od strane sudova u Republici Hrvatskoj, i to bez potrebe donošenja provedbenih akata (čl. 140. Ustava RH).

141/06., 146/08., 38/09. i 153/09.) propisuje mogućnost izvođenja radova na zajedničkim dijelovima zgrade u korist suvlasnika smanjene pokretljivosti. Radi se o noveliranom članku Zakona, koji je izmijenjen 2006., kako bi se, u tom dijelu, omogućila provedba odredbi Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (NN, br. 151/05.). On određuje da je za ugradnju dizala ili rampe na zajedničkim dijelovima zgrade, radi omogućavanja pristupačnosti i kretanja osobama smanjene pokretljivosti, suvlasniku smanjene pokretljivosti nije potrebna suglasnost ostalih suvlasnika. Radove suvlasnik može izvesti na vlastiti trošak, a na teret zajedničke pričuve samo uz suglasnost većine suvlasnika, tako da se time ne ugrozi mogućnost da se iz pričuve podmiri potrebe redovitoga održavanja, te da te poboljšanja ne idu suviše na štetu nadglasanih suvlasnika. Također Zakon o prostornom uređenju i gradnji (NN, br. 76/07., 38/09., 55/11., 90/11. 50/12. i 55/12.) čl. 7, čl. 16., st. 2., čl. 17, čl. 53, regulira položaj osoba smanjenje pokretljivosti, odnosno područje koje je prije regulirao Zakon o gradnji (NN, br. 175/03. i 100/04.), čl. 13. i 14.

28 NN-MU, br. 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06. i 2/10. - dalje u tekstu: Europska konvencija.

2.2.1. *Europski okvir*

Prema procjenama 80 do 120 milijuna Europljana osobe su s invaliditetom, što je 10 do 15% ukupne populacije država članica Vijeća Europe.²⁹ Politika u odnosu na osobe s invaliditetom dugo je bila usmjerena samo na institucionaliziranje takvih osoba, medicinsku rehabilitaciju i socijalnu pomoć. Takva politika počivala je na pretpostavci da su osobe s invaliditetom skoro pravni objekti socijalne pomoći, a ne pravni subjekti sposobni za i ovlašteni na normalan život u zajednici. Međutim, tijekom proteklog desetljeća došlo je do promjena u takvim stajalištima. Više nije prihvatljivo smatrati osobe s invaliditetom praktički objektima kojima je potrebna pomoć. Oni su građani s jednakim pravima kao i svi drugi i imaju pravo na aktivno sudjelovanje u društvu. Danas postaje bitno ostvariti i primijeniti u praksi navedeno stajalište jer su osobe s invaliditetom i dalje diskriminirane ne samo u Europi nego i šire. Primjerice, djeci s invaliditetom uskraćeno je pravo na školovanje, budući da škole nisu prilagođene u skladu s njihovim potrebama, mogućnost zapošljavanja osoba s invaliditetom također je ograničena zbog njima nedostupnih radnih mjesta i diskriminacije u zapošljavanju, sustavi skrbištva koji postoje u velikom broju zemalja Europe onemogućavaju takvim osobama donošenje najvažnijih odluka i kontrole nad vlastitim životom.³⁰

Kako bi se navedene nepravde ispravile međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava štite sve, bez obzira na invalidnost. Tako su Ujedinjeni narodi (dalje: UN) usvojili, tzv. Standardna pravila o izjednačavanju prilika za osobe s invaliditetom, kojima je svrha bila osigurati da osobe s invaliditetom mogu ostvarivati svoja prava i slobode bez diskriminacije.³¹ Najveći pomak u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom učinjen je donošenjem Konvencije. Međutim, problemi osoba s invaliditetom su se u okviru Vijeća Europe pokušavali riješiti još od 1959. postavljanjem određenih standarda i provođenjem odgovarajućih mjera. Tako je 1992. učinjen veliki pomak u zaštiti prava osoba s invaliditetom jer su tada usvojena pravila koja su postavila glavna načela zaštite, omogućila njihovo aktivno sudjelovanje u životu zajednice i njihovu nezavisnost. Također, detaljnije su pokrivena i područja koja uređuju brigu o osobama s invaliditetom, njihovo obrazovanje, zapošljavanje i pristup osoba s invaliditetom.

Nadalje, jedna od glavnih smjernica europske socijalne politike unaprjeđenje je djelotvornog pristupa socijalnoj, ekonomskoj i pravnoj zaštiti osoba kojima je takva zaštita uistinu i potrebna, a imaju problema u njezinom ostvarivanju. Revidirana

29 Commissioner for Human Rights, Human Rights and Disability: Equal rights for all, CommDH/IssuePaper (2008) 2, Strasbourg. Dostupno na mrežnim stranicama: http://www.wcd.coe.int/view_doc.jsp?id=1355349. (1.3.2012.).

30 BARTLETT, Peter, LEWIS, Oliver, THOROLD, Oliver, *Mental disability and the European Convention on Human Rights*, Leiden, Koninklijke Brill NV, Leiden, 2007., s. 1-5.

31 United Nations Standard Rules on the Equality of Opportunity for Persons with Disabilities (United Nations General Assembly Resolution 48/46 of 20.12.1993.).

Europska socijalna povelja (dalje: Socijalna povelja)³² u članku 15. osigurava osobama s invaliditetom pravo na nezavisnost, socijalnu integraciju i pravo na sudjelovanje u životu zajednice. Članci 16. i 17. Socijalne povelje ističu kako je obitelj "temeljna jedinica društva" te kao takva ovlaštena na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu potrebnu za njezin potpun razvoj. Iako navedeni članci izričito ne navode osobe s invaliditetom oni su obuhvaćeni tim odredbama i one se na njih primjenjuju. Preporuka br. R(92)6 o jedinstvenoj politici za osobe s invaliditetom Odbora ministara država članica Vijeća Europe³³ ide i korak dalje i inzistira na učinkovitom pravu na pristup socijalnoj, pravnoj i ekonomskoj zaštiti osoba s invaliditetom. Tako ona navodi da žrtve diskriminacije imaju pravo na pristup sudu kao i na pravne troškove. Također, takva prava mogu se osigurati i uz pomoć nacionalnih ustanova za zaštitu ljudskih prava, pučkog pravobranitelja ili drugih tijela u državama. Ta tijela moraju omogućavati pristup osobama s invaliditetom u skladu s njihovim potrebama, kako bi ona mogla ulagati prigovore ili djelovati kao posrednici i/ili pravni savjetnici žrtvama diskriminacije u sudskim postupcima.³⁴

Ovdje je važno istaknuti i tzv. Akcijski plan Vijeća Europe za razdoblje od 2006. do 2015.³⁵ koji je donesen radi promicanja prava osoba s invaliditetom, kao i njihovog potpunog uključivanja u život zajednice. Taj je plan u potpunosti podudaran s odredbama Konvencije te sadrži posebne mjere koje olakšavaju njezinu ratifikaciju i provedbu u državama članicama

U nešto užem europskom kontekstu, ali iznimno važnom za RH, u pogledu izvora prava EU-a nužno je istaknuti Povelju o temeljnim pravima EU-a, koja je stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora po pravnoj snazi izjednačena s osnivačkim ugovorima i predstavlja izvor primarnog prava EU-a, a koja u čl. 26. kao jedno od temeljnih prava u EU ističe pravo na uključenost osoba s invaliditetom u društvo.³⁶ U Ugovoru o funkcioniranju EU (dalje: UFEU)³⁷ u čl. 10. i 21. utvrđeno

32 Europska socijalna povelja i Dodatni protokol, NN - MU, br. 15/02., 8/03. O Europskoj socijalnoj povelji detaljnije UČUR, Marinko, Socijalno pravo, Informator, Zagreb, 2000., s. 55-60.

33 Preporuka br. R(92)6 Odbora ministara državama članicama o jedinstvenoj politici prema osobama s invaliditetom od 9.4.1992. Dostupno na mrežnim stranicama: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&nstranetImage=574141&SecMode=1&DocId=602414&Usage=2> (25.08.2012.).

34 MAUDINET, Marc, Acces to Social rights for People with disabilities i Europe, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2003., s. 34-38.

35 Preporuka REC (2006)5 Odbora ministara državama članicama vezana uz Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015.

36 Povelja o temeljnim pravima EU, OJ C 364, od 18.12.2000., OJ C 83, od 30.3.2010., čl. 26.: *Unija prepoznaje i poštuje pravo osoba s invaliditetom da ostvare blagodatni mjera osmišljenih da osiguraju njihovu neovisnost, društvenu i radno-pravnu integraciju, te sudjelovanje u životu zajednice.*

37 Ovdje je nužno istaknuti da u primarnom pravu Europske zajednice (danas Unije) sve do Ugovora iz Amsterdama iz 1997. nije bilo spomena osoba s invaliditetom, te je navedenim ugovorom tadašnjim čl. 13. UEZ-a ovlaštena Europska komisija na usvajanje mjera kojima bi se borilo protiv diskriminacije temeljene, među ostalim i na invalidnosti. Važno je istaknuti

je da će se Unija u definiranju i implementaciji svojih politika i aktivnosti boriti protiv svih oblika diskriminacije te je diskriminacija temeljem invalidnosti svrstana uz temeljne oblike diskriminacije koji su zabranjeni poput one temeljene na spolu, rasi i nacionalnoj pripadnosti, vjeroispovijedi i uvjerenju, godinama i seksualnoj orijentaciji.³⁸ Unatoč postojanju određenih zakonodavnih akata koji se bore protiv diskriminacije, među ostalim i osoba s invaliditetom u EU, potrebno je spomenuti Direktivu Vijeća Europske zajednice (danas Europske Unije) br. 2000/78/EZ o uspostavi okvira za jednakost u zapošljavanju³⁹ koja utvrđuje glavne smjernice za jednako postupanje u zapošljavanju i koja zabranjuje diskriminaciju zbog invaliditeta i obvezuje poslodavce da naprave razumne prilagodbe radnih mjesta za radnike s invaliditetom i omoguće pristup radnim mjestima nezaposlenim osobama s invaliditetom. Važno je istaknuti da Forum osoba s invaliditetom zahtjeva od institucija EU-a donošenje drugih akata koji bi još kvalitetnije podigli razinu života osoba s invaliditetom, no za sada ne s pretjeranim uspjehom, jer previše toga ostaje samo na papiru.⁴⁰ Naime, pristup institucija EU-a osobama s invaliditetom kretao se u tri etape. U prvoj iz 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća Zajednica je podupirala nacionalne politike spram osoba s invaliditetom u obliku programa usmjerenih na širenje informacija i znanja o osobama s invaliditetom. u drugoj fazi od sredine 80-ih do sredine 90-ih godina prošlog stoljeća poticalo se stvaranje nevladinih organizacija koje su predstavljale interese i zalagale se za integraciju osoba s invaliditetom u tržište rada. Treća faza koja traje od Ugovora iz Amsterdama do danas, nastoji formulirati koherentnu politiku integracije osoba s invaliditetom u tržište rada i društveni život.⁴¹

Sve je to dovelo do znatnog poboljšanja položaja i prava osoba s invaliditetom i u okviru Ujedinjenih naroda i u Europi. Pojam invalidnosti više se ne vezuje samo za pomoć i ovisnost veće se sve više temelji na autonomiji i integraciji. Međutim, još uvijek je potrebno puno raditi na osviještenosti ljudi u pružanju neophodne pomoći osobama s invaliditetom kako bi im se omogućio normalan život u zajednici. Veliki napredak ostvaren je i u praksi Europskog suda za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourgu (dalje: Europski sud za ljudska prava). Stoga će dalje u ovome radu

da je u Deklaraciji br. 22. koja prati Ugovor iz Amsterdama utvrđena obveza institucija Zajednice (danas Unije) da pri provođenju mjera iz tadašnjeg čl. 100a (kasnije čl. 95 UEZ-a, sada čl. 115. UFEU-a) kojima se uspostavlja ili uređuje unutarnje tržište, moraju uzeti u obzir potrebe osoba s invaliditetom. Treaty of Amsterdam, OJ C 340, 10.11.1997.

- 38 Ugovor o funkcioniranju EU, OJ C 83, od 30.3.2010., čl. 10. Borba protiv diskriminacije temeljene na invalidnosti sadržana je i u čl. 19. UFEU-a.
- 39 Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27.11.2000. o uspostavi okvira za jednako postupanje na području zapošljavanja i odabira zvanja, OJ L 303, od 2.12.2000.
- 40 Detaljnije Citizens' initiative: the European Parliament urges the Commission to answer 1 364 984 signatures on the rights of persons with disabilities. Dostupno na mrežnim stranicama: http://www.1million4disability.eu/news_detail.asp?pk_id_news=31&langue=EN (10.9.2012.). Naime, u proceduru je poslan prijedlog Direktive Vijeća od 2.7.2008. o implementaciji načela jednakog postupanja među osobama nevezano za njihovu vjeru i uvjerenje, invalidnost, godine ili seksualnu orijentaciju, COM (2008) 426 final.
- 41 WATSON, Philippa, *op. cit.*, s. 104.-114.

više riječi biti o zaštiti koju pruža Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda s posebnim osvrtom na pravo na pristup sudu.

2.2.1.1. Definicija invaliditeta

Pitanja i problemi vezani uz definiranje i utvrđivanje invaliditeta kroz medicinska shvaćanja nisu predmet ovog rada.⁴² Kada se govori o zaštiti prava osoba s invaliditetom, često se koristi šira definicija koja obuhvaća osobe oboljele od bolesti kao što su zaraza HIV-om ili one koje boluju od AIDS-a, kao i dugotrajne bolesti vezane uz stariju dob ljudi. Postoji i uža definicija koja se koristi u čl. 1., st. 2. Konvencije.⁴³ U ovom radu koristi se šira definicija jer su njome obuhvaćene sve osobe kojima je potrebna posebna pozornost ili briga zbog njihovoga psihičkog ili fizičkog oboljenja, te kako bi se njome obuhvatile različite povrede prava osoba s invaliditetom koje su se zbog toga pozivale na povredu odredbi Europske konvencije. Položaj takvih osoba kao i njihove potrebe znatno se razlikuju ovisno o stupnju njihovog oboljenja, a sve to utječe i na njihovu radnu sposobnost kao i njihov život uopće. Europski sud za ljudska prava jednako tretira osobe koje se mogu podvesti pod širu definiciju kao i one koje potpadaju pod užu.⁴⁴

Europska konvencija ne sadrži odredbe kojima bi se štitila prava osoba s invaliditetom. Međutim, to ne sprječava te osobe u podnošenju zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava istim putem kao što to čine i sve druge osobe koje se smatraju žrtvama povreda prava iz Europske konvencije, iako se ovdje radi o posebnim povredama karakterističnim za njihovo oboljenje. Tako će u središtu ovog dijela rada biti pravo na pristup sudu prema Europskoj konvenciji. Međutim, da bi se zahtjev takvih osoba uopće mogao ispitivati nužno je reći i o odnosu Europske konvencije i osoba s invaliditetom kao i o sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava u tom području.

42 Detaljnije na mrežnim stranicama: <http://www.who.int/classifications/icf/en> (14.2.2012.). Isto v. BENJAK, Tomislav, JANIČAR, Zvezdana, JEŽIĆ, Anica, SUDEC, Gordana, MAMEK JAGIĆ, Ivančica, OSTOJIĆ, Jasmina, Probna primjena Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, onesposobljenosti i zdravlja u postupku vještačenja invaliditeta u Hrvatskoj, Revija za socijalnu politiku, vol. 19, 2012., br. 2., s. 175.-198.; BENJAK, Tomislav, Stvaranje jedinstvenih kriterija utvrđivanja invaliditeta te dileme oko načina njegova mjerenja, Revija za socijalnu politiku, vol. 18, 2011., br. 2., s. 221.-225.

43 Konvencija, čl. 1., st. 2.:

Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

44 MJÖLL ARNARDÓTTIR, Oddný; QUINN, Gerard, *The Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Leiden, Martinus Nijhoff Publisher, 2009., s. 144.

2.2.1.2. *Europska konvencija i prava osoba s invaliditetom*

Općepoznato je da Europska konvencija štiti i jamči prava koja možemo podvesti pod građanska i politička prava. Nasuprot njima izvan zaštite ostaju socijalna i kulturna prava. Tradicionalno prava osoba s invaliditetom potpadaju pod socijalna prava. Stoga danas unaprjeđenje i poboljšanje prava i položaja osoba s invaliditetom i na međunarodnom i na nacionalnom planu poprima oblik političkog pritiska na nadležna tijela koji se sastoji u donošenju posebnih pozitivnih mjera (u obliku ustavnih odredbi, odgovarajućeg zakonodavstva o invaliditetu i dr.). Takve mjere usmjerene su na poboljšanje uvjeta kao i kvalitete života osoba s invaliditetom, ali s druge strane pretpostavlja se da takve osobe trebaju imati jednaka građanska i politička prava koja se jamče svima. To se ostvaruje financijskom potporom iz državnih fondova, osnivanjem posebnih ustanova za osobe s invaliditetom kroz zdravstveno osiguranje, dnevnu skrb, rehabilitaciju, obrazovanje, zapošljavanje itd. Sve je to povezano uz određene troškove. Zbog toga se ta prava tradicionalno ne podvode pod građanska i politička prava već prava koja su do određenog stupnja ovisna o dostupnim izvorima. Njihova se zaštita jako razlikuje od države do države i usko je povezana s ekonomskom moći svake države. Klasična prava, građanska i politička se za razliku od navedenih manje vezuju uz troškove, iako i njihovo izvršenje u stvarnosti uključuje određene troškove.⁴⁵

Iskustvo također pokazuje da sudovi ne presuđuju olako kada se radi o zahtjevima koji proizlaze iz povreda ustavnih odredbi kao i povreda zakona iz područja socijalnog prava. Klasičan odgovor na takve zahtjeve sastoji se u tomu da većina država daje zakonodavcu i nadležnim tijelima određeni stupanj slobodne procjene ovisno o svim okolnostima predmeta. Tom slobodnom procjenom oni odlučuju o načinu i do koje mjere se pred njih postavljeni zahtjevi moraju ostvariti kako ne bi došlo do povrede navedenih prava.

Međutim, razlikovanje građanskih i političkih prava s jedne strane te socijalnih s druge nije uvijek tako jednostavno. Prvo, danas se sve veći naglasak stavlja na definiranje prava osoba s invaliditetom u okviru klasičnih građanskih i političkih prava. Tradicionalno je nepovoljan položaj osoba s invaliditetom tretiran kao rezultat njihovih posebnih potreba, fizičkih ili psihičkih, umjesto da se na takav položaj gledalo kao na rezultat diskriminacije ili nedovoljnog poštivanja ljudskih prava.⁴⁶ Drugim riječima, ovdje postoji jedan odmak od socijalne politike kada se pristupa pojmu jednakih prava. Hoće li tako promijenjen pristup dovesti do poboljšanja položaja osoba s invaliditetom ostaje za vidjeti, ali Europski sud za ljudska prava na tom je području učinio velike pomake.⁴⁷

Europska konvencija štiti određena ljudska prava pojedincima općenito pod jurisdikcijom država ugovornica. Kao što je navedeno ona izričito ne navodi

45 *Ibid.*, s. 141-142.

46 WADDINGTON, Lisa, *Evolving Disability Policies. From Social-Welfare to Human Rights: An International Trend from European Perspective*, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, vol. 19, 2001., no. 2., s. 141-142.

47 *Loc. cit.*

zaštitu posebnih prava osoba s invaliditetom. Međutim, ona je uvijek smatrana, tzv. prilagodljivim instrumentom u smislu prilagodbe novonastalim potrebama te se zato u sudskoj praksi naziva još i "živim instrumentom". Do prilagodbe i proširenja Europske konvencije dolazi interpretacijom njezinih odredbi bivše Europske komisije za ljudska prava⁴⁸ i Europskog suda za ljudska prava uslijed promijenjenih uvjeta života i vrijednosti u demokratskim društvima. Iako se u Europskoj konvenciji izričito ne spominje invalidnost (osim iznimno u čl. 5., st. 1., e),⁴⁹ zahtjevi koje su podnositelji s invaliditetom godinama podnosili bivšoj Europskoj komisiji i Europskom sudu, stvorili su značajnu sudsku praksu i načela u ovom području.⁵⁰

Za razliku od drugih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, u Europskoj konvenciji ne postoji opća dužnost nediskriminacije. Umjesto toga čl. 14.⁵¹ dodatna je zaštita za druga materijalna prava, i on sam za sebe ne djeluje neovisno. Međutim, tijela Europske konvencije navela su da, čak ako se utvrdi da država nije povrijedila svoje obveze u poštivanju nekog od materijalnih prava o kojem je riječ u nekom predmetu, može se ipak utvrditi da je to isto pravo povrijedila u vezi s čl. 14.⁵² To je usko vezano uz pitanje može li doći do povrede Europske konvencije odnosno čl. 14. u vezi s nekim drugim zaštićenim pravom ako se države ugovornice bez objektivnog i razumnog opravdanja ponašaju drugačije prema osobama s invaliditetom te ih tako ometaju i u ostvarivanju prava zajamčenih Europskom konvencijom. Tako je Europski sud za ljudska prava u predmetu *Thlimmenos protiv Grčke*⁵³ utvrdio da diskriminacija postoji i onda kada „države ugovornice bez objektivnog i razumnog opravdanja ne tretiraju različito ljude koji se nalaze u bitno različitim situacijama“. Ta je odluka značajna jer se s iste osnove može primijeniti i na osobe s invaliditetom. Nadalje, u predmetu *DH protiv Češke*⁵⁴ Europski sud za ljudska prava nije izravno spominjao razumnu prilagodbu,

48 Europska komisija za ljudska prava je bilo tijelo ustrojeno Europskom konvencijom koje je do stupanja na snagu Protokola br. 11 odlučivalo o dopuštenosti zahtjeva. Nakon postupovnih izmjena koje je uveo navedeni protokol Europska komisija je ukinuta i njezine ovlasti su prešle na jedinstveni Europski sud za ljudska prava 1998. godine.

49 Europska konvencija, čl. 5., st. 1. e):

Svatko ima pravo na slobodu i na osobnu sigurnost. Nitko se ne smije lišiti slobode, osim u sljedećim slučajevima i u postupku propisanom zakonom:...

e) ako se radi o zakonitom lišenju slobode osoba radi sprječavanja širenja zaraznih bolesti, o pritvaranju umobolnika, alkoholičara, ovisnika o drogi ili skitnica.

50 LOUCAIDES, Loukis, *The European Convention on Human Rights and the rights of persons with disabilities*, u: *Human Rights, Disability – Children, Towards international instruments for disability rights: The special case of disabled children*, Proceedings of the Conference, Council of Europe Publishing, 2004., s. 38.

51 Europska konvencija, čl. 14.:

Uživanje prava i sloboda koje su priznate u ovoj Konvenciji osigurat će se bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što je spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga okolnost.

52 GOMIEN, Donna, *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Zadar, Naklada, 2007., s. 233.

53 *Thlimmenos protiv Grčke*, presuda, 6. travnja 2000., br. 34369/97.

54 *DH protiv Češke*, presuda, 6. travnja 2000., br. 34369/97.

ali je u predmetu u kojem se radilo o diskriminaciji djece romskog podrijetla u odnosu na njihovo pravo na obrazovanje utvrdio da pod čl. 14. potpada i neizravna diskriminacija. Time je otvoren put usvajanju pojma razumne prilagodbe u okviru Europske konvencije. Nakon toga veliki pomak u ostvarivanju zaštite prava osoba s invaliditetom učinjen je donošenjem presude *Glor protiv Švicarske*.⁵⁵ Europski sud za ljudska prava je „smatrao da postoji konsenzus na europskoj i svjetskoj razini o potrebi da se osobe s invaliditetom zaštite od diskriminirajućeg postupanja”. Članak 14. izričito ne navodi diskriminaciju na temelju fizičke ili psihičke invalidnosti te ju do navedene presude Europski sud za ljudska prava nije svojom sudskom praksom podveo pod „druge okolnosti“ iz čl. 14. Ovdje je po prvi puta, Europski sud za ljudska prava utvrdio diskriminaciju u odnosu na osobe s invaliditetom, pozvao se na Konvenciju i koristio pojam razumne prilagodbe iz čl. 1., st. 2. navedene Konvencije.⁵⁶ U tom predmetu Europski sud za ljudska prava utvrdio je povredu čl. 14. u vezi sa čl. 8. zbog toga što je Švicarska proglasila podnositelja nesposobnim za obavljanje vojne službe te mu zbog toga nametnula obvezu plaćanja poreza. Švicarska je utvrdila da g. Glor ne može odslužiti vojsku zbog činjenice da boluje od dijabetesa koji zahtijeva odgovarajuću medicinsku pomoć koja mu se ne može omogućiti u vojsci. Međutim, nisu smatrali da je ta njegova bolest dovoljno ozbiljna kako bi ga izuzeli od plaćanja poreza kroz određeni broj godina.⁵⁷ Također, nije mu omogućeno da vojni rok zamijeni civilnim odsluženjem jer prema švicarskom pravu nije ispunjavao za to određene uvjete. Gospodin Glor je pred Europskim sudom za ljudska prava iznio da je došlo do povrede čl. 14. zajedno sa čl. 8. jer je bio diskriminiran na temelju invalidnosti zbog koje nije mogao odslužiti vojsku, a nije ni mogao biti izuzet od plaćanja poreza. Tada je Europski sud za ljudska prava prvi puta utvrdio povredu čl. 14. zbog diskriminacije na temelju invalidnosti.

Članak 14. omogućava utvrđivanje povreda razumne prilagodbe, ali nije jedini članak prema kojemu može doći do takve povrede Europske konvencije. Povreda prava na razumnu prilagodbu osoba s invaliditetom pojavila se i u odnosu na čl. 3., 6. i 8. Europske konvencije. Međutim, odluke Europskog suda za ljudska prava povodom tih zahtjeva osoba s invaliditetom bile su različite.⁵⁸

Pravo na sprječavanje povreda od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja je apsolutno pravo iz čl. 3. Europske konvencije i od njega kao takvog nema odstupanja niti mu se mogu nametati ikakva ograničenja. Europski sud za ljudska prava ovdje je zbog toga postavio visoki prag pri odlučivanju je li do takvog postupanja došlo. Patnja žrtve mora doseći određeni minimum kako bi se mogla pozivati na čl. 3. Kako bi se mogao ustanoviti taj minimum, Europski sud za ljudska

55 *Glor protiv Švicarske*, presuda, 30. travnja 2009., br. 13444/04.

56 Konvencija, čl. 1., st. 2.:

Razumna prilagodba znači potrebnu i prikladnu preinaku i podešavanja, koja ne predstavljaju nerazmjerno ili neprimjereno opterećenje, da bi se takvo što u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na ravnopravnoj osnovi s drugima.

57 G. Glor je morao plaćati iznos od 477 EUR poreza po godini (najmanje osam godina).

58 MJÖLL ARNARDÓTTIR, Oddný; QUINN, Gerard, *op. cit.*, s. 95.

prava uzima u obzir sve okolnosti predmeta, uključujući i zdravlje, godine i spol žrtve. Na sve to posebice pazi ako se radi o postupanju prema zatvorenicima kod kojih je potrebna povećana pažnja država zbog potreba osoba s invaliditetom koja se poziva na povredu čl. 3.

U predmetu *Price protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁹ koji je najznačajniji predmet u kojemu se razmatrala povreda čl. 3. u odnosu na osobe s invaliditetom, Europski sud za ljudska prava presudio je da je došlo do ponižavajućeg postupanja u odnosu na podnositeljicu budući da Ujedinjeno Kraljevstvo nije ispunilo svoju obvezu da se prilagodi posebnim potrebama gđe Price zbog njezinog invaliditeta. Uslijed bolesti udovi su joj bili skraćeni i imala je niz povezanih drugih zdravstvenih poteškoća uključujući i probleme s bubrežima. Budući da je ona odbila odgovoriti na postavljena pitanja u postupku pred Okružnim sudom kažnjena je zatvorskom kaznom u trajanju od tri dana. Odbijeno joj je pravo da se u zatvoru koristi svojim električnim punjačem za invalidska kolica. Prvu noć je morala provesti u ćeliji koja je za nju bila prehladna te se u njoj nalazio krevet koji ona nije mogla koristiti. Pri korištenju toaleta pomagalo joj je muško osoblje (pustili su joj da sjedi na toaletu tri sata) te je nakon odsluženja izrečene kazne morala na katetetrizaciju zbog nedostatka tekućine i zadržavanja mokraće do koje je došlo zbog teškoća u korištenju toaletom. Europski sud za ljudska prava utvrdio je da je ovdje došlo do povrede čl. 3. Europske konvencije jer se radilo o osobi s invaliditetom zatvorenoj u ćeliji u kojoj joj je bilo hladno do te mjere da je bila izložena ozeblinama. Nadalje, ona nije mogla spavati u krevetu jer joj je bio nedostupan, niti se koristiti toaletom. Time je Europski sud donio odluku kojom je utvrđeno da države moraju prilagoditi uvjete u zatvoru kako bi oni bili prilagođeni osobama s invaliditetom jer u suprotnom dolazi do povrede čl. 3. Države moraju u obzir uzeti različite okolnosti u kojima se nalaze osobe s invaliditetom i takvim osobama omogućiti odgovarajući tretman. To pokazuje potrebu poštivanja razumne prilagodbe pri sprječavanju povreda apsolutnog prava iz čl. 3., zabrane mučenja i ponižavajućeg i nečovječnog postupanja. Međutim, opseg ovog prava vrlo je uzak i omogućava osobama s invaliditetom zaštitu smo u okviru njegovog točno određenog sadržaja.

Članak 8. Europske konvencije puno je širi u svom sadržaju od čl. 3. On jamči pravo na privatni i obiteljski život kao i zaštitu doma i dopisivanja. Europski sud za ljudska prava ovdje je široko tumačio pojam privatnog života. Tako je u predmetu *Botta protiv Italije*⁶⁰ utvrdio da privatni život obuhvaća i fizički i psihički integritet osobe i njezin razvoj bez vanjskih utjecaja na osobnost svake osobe u odnosu s drugim ljudima. Zbog takve definicije privatnog života osobe s invaliditetom podnosile su zahtjeve Europskom sudu za ljudska prava u kojima su tvrdili da su države ugovornice povrijedile njihova prava iz čl. 8. zbog propuštanja uklanjanja prepreka ili time što im nisu omogućile odgovarajuću pomoć ili sredstva. U navedenom predmetu *Botta protiv Italije* podnositelj zahtjeva, korisnik invalidskih kolica, nije mogao dobiti pristup plaži i moru na privatnom kupalištu zbog propusta

59 *Price protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 10. srpnja 2001., br. 33394/96.

60 *Botta protiv Italije*, odluka, 24. veljače 1998., br. 2143/93.

kupališta da osigura uređaje za osobe s invaliditetom (toaletne i rampe) kako propisuje talijanski zakon. Podnositelj zahtjeva tvrdio je da je takav propust talijanske države, tj. privatnog kupališta povrijedio njegovo pravo na privatni život i razvoj njegove osobnosti prema čl. 8. i predstavlja diskriminaciju suprotnu čl. 14. Europski sud za ljudska prava je ispitao jesu li prava koja je istaknuo podnositelj zahtjeva unutar opsega pojma „poštovanja privatnog života“. Istaknuo je da u skladu sa čl. 8. države moraju poduzeti odgovarajuće mjere kako bi poštivale privatni život, ali takva obveza postoji samo ako se može utvrditi „uvjerljiva i izravna veza“ između mjera koje je država morala poduzeti i podnositeljevog privatnog/obiteljskog života. Europski sud za ljudska prava smatrao je da se istaknuto pravo, naime pravo na pristup plaži i moru na mjestu udaljenom od njegovog uobičajenog prebivališta tijekom njegova godišnjeg odmora, odnosi na „međuljudske odnose tako širokog i neodređenog opsega da ne može postojati uvjerljiva izravna veza između mjera koje je država morala poduzeti kako bi ispravila propuste privatnog kupališta i privatnog života podnositelja zahtjeva“. Zaključeno je da čl. 8. nije mjerodavan i stoga nije razmatrao čl. 14.

Slično prethodno navedenom predmetu, u predmetu *Zehnalova i Zehnal protiv Češke*⁶¹ podnositelji zahtjeva, koji su bili u invalidskim kolicima tvrdili su da je došlo do povrede poštivanja njihovih privatnih života bez diskriminacije, jer mnoge javne zgrade nisu bile opremljene pristupnim uređajima za osobe s invaliditetom (iako je to bilo propisano češkim zakonima). Europski sud za ljudska prava je smatrao da se članak 8. ne može primijeniti jer nije bilo dovoljno dokaza o svakodnevnoj potrebi odlaska podnositelja u takve zgrade i zbog toga se nije mogla ustanoviti izravna i uvjerljiva veza, zbog koje bi Češka morala učiniti zgrade dostupnima i podnositeljima.⁶²

Dakle, možemo reći da Europski sud za ljudska prava nije sve do 2009. i predmeta *Glor protiv Švicarske* išao u prilog osobama s invaliditetom i tek nakon usvajanja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i njezine primjene unutar Vijeća Europe bio je spreman promijeniti svoju praksu vezanu uz razumnju prilagodbu koja je usko vezana uz ostvarivanje prava na pristup sudu osoba s invaliditetom.

2.2.1.3. Pravo na pristup sudu osoba s invaliditetom prema čl. 6. Europske konvencije

Članak 6., st. 1. Europske konvencije⁶³ govori o pravu na pošteno suđenje koje je jedno od najznačajnijih prava za ostvarenje demokracije i vladavine prava. U

61 *Zehnalova i Zehnal protiv Češke*, odluka, 14. svibnja 2005., Reports of Judgments and Decisions 2002-V.

62 MJÖLL ARNARDÓTTIR, Oddný; QUINN, Gerard, *op. cit.*, s. 96-100.

63 Europska konvencija, čl. 6., st. 1.:

Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj.

njemu se izričito ne navodi pravo na pristup sudu, ali ono je jedno od najvažnijih prešutnih načela iz čl. 6. koja je stvorio i detaljno razradio Europski sud za ljudska prava u svojoj sudskoj praksi. Tako pravo na pristup sudu mora postojati i mora biti osigurano zakonom, tj. mora biti stvarno i djelotvorno jer bi drugačije njegovo tumačenje bilo u suprotnosti s načelom zakonitosti. Zbog njegove tako velike važnosti Europski je sud za ljudska prava detaljno razradio sadržaj prava na pristup sudu.

Pravo na pristup sudu znači da svatko, zbog povrede svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo, ima pravo na pristup sudu, tj. pravo na podnošenje tužbe sudu. Tako prema praksi Europskog suda za ljudska prava⁶⁴ pravo na pokretanje postupka pred sudom predstavlja samo jedan dio prava na pristup sudu. Nadalje, Europski sud za ljudska prava odredio je i da pravo na pristup sudu obuhvaća i pravo na donošenje pravomoćne odluke u sporu⁶⁵ kao i ovrhu presude.⁶⁶

Pristup sudu je odbijen u nekim predmetima zbog karakteristika stranke u postupku. Europski sud za ljudska prava je utvrdio da ograničenja kao što su pravo pristupa sudu maloljetnicima, mentalno oboljelim osobama, pristup strankama koje ometaju postupak i dr. predstavljaju zakonom opravdani cilj. Međutim, države ne mogu uskratiti to pravo samo zato što smatraju da za to postoje opravdani razlozi. Takve razloge uvijek detaljno ispituje Europski sud za ljudska prava.⁶⁷ Tako je kroz njegovu praksu utvrđeno i da pravo na pristup sudu uključuje prvo djelatnu sposobnost koja omogućuje podnošenje predmeta sudu i postojanje pravnih sredstava i mehanizama koje stoje na raspolaganju osobama s invaliditetom. To podrazumijeva pravo na sudjelovanje u postupku putem zastupnika, pravo na izbor i imenovanje odvjetnika i pravo na podnošenje žalbi. Također, svaki navedeni dio prava na pristup sudu ne može se ostvariti bez razumne prilagodbe koja omogućava pristup sudu osobama s invaliditetom. Stoga je u odnosu na čl. 6. bilo nekoliko interesantnih predmeta u kojima je središnje pitanje bilo pravo podnositelja na razumnu prilagodbu i pristup sudu. Na žalost praksa Europskog suda za ljudska prava ovdje je ostala vrlo ograničena.

U predmetu *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁶⁸ podnositeljica koja je bolovala od reumatoznog artritisa i bila u invalidskim kolicima, se žalila na povredu

64 *V. Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 21. veljače 1975., Serija A, br. 18., *Sporrong i Lönnroth protiv Švedske*, presuda, 23. prosinca 1982., Serija A, br. 52, *Keegan protiv Irske*, presuda, 26. svibnja 1994., Serija A, br. 290., *Deweer protiv Belgije*, presuda, 27. veljače 1980., Serija A, br. 35.

65 *Kutić protiv Hrvatske*, presuda, 1. ožujka 2002., Reports of Judgments and Decisions 2002-II, *Multiplex protiv Hrvatske*, presuda, 10. srpnja 2003., br. 58112/00, *Marini protiv Albanije*, presuda, 18. prosinca 2007., br. 3738/02.

66 V., primjerice *Immobiliare Saffi protiv Italije*, presuda, 28. srpnja 1999., Reports of Judgments and Decisions 1999.-V.

67 NUALA, Mole, HARBY, Catharina, The Right to a Fair Trial, A Guide to the Implementation of Article 6 of the European Convention on Human Rights, Human Rights Handbooks, no. 3., Council of Europe, Strasbourg, 2006., s. 19.

68 *Malone protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluka, 28. veljače 1996., br. 25290/94.

prava na pristup sudu. Tvrdila je da je zbog spora vezanog uz kupoprodaju stana morala prisustvovati suđenju u prostorijama suda koji je njoj bio nedostupan. Daleki put koji je morala prijeći, kako bi došla do suda započinjala je u 4:30 ujutro što joj je uzrokovalo velike bolove zbog kojih je kasnije morala ležati danima u krevetu. Sama zgrada suda također je bila nepristupačna, te su je po steubištu izvan zgrade kao i unutar zgrade morali nositi sudski službenici. Nadalje, zgrada nije bila opremljena niti toaletima za invalide zbog čega je također imala velikih problema budući da je nekada znala čekati ročište i po šest sati. U zahtjevu koji je podnijela Europskom sudu za ljudska prava tvrdila je da je predmet trebao biti prebačen na sud u mjestu u kojem je ona živjela i koji je bio prilagođen potrebama osoba s invaliditetom. Istaknula je da je došlo do povrede čl. 6. Europske konvencije jer Ujedinjeno Kraljevstvo to nije učinilo. Međutim, Europski sud za ljudska prava proglasio je predmet nedopuštenim jer podnositeljica nije poduzela odgovarajuće mjere i tražila premještaj predmeta na drugi sud prije nego što je on dodijeljen sudu u Londonu.⁶⁹ Iz navedene odluke se vidi kako Europski sud za ljudska prava nije bio voljan izmijeniti svoju praksu u odnosu na čl. 6. i osobe s invaliditetom pa se može reći da je to vrlo nezadovoljavajuća odluka. Od osoba s invaliditetom može se tražiti da obavijeste sud o svojim problemima, ali to ne bi trebalo osloboditi države dužnosti razumne prilagodbe, kao što je to bilo u predmetu *Malone*, ako im je poznato da se radi o osobi s invaliditetom i značajnim posljedicama po zdravlje takve osobe.⁷⁰

U predmetu *Farcas protiv Rumunjske*⁷¹ podnositelj je bolovao od mišićne distrofije što je značajno ugrožavalo njegovu mogućnost kretanja. Kada je otpušten s radnoga mjesta nakon dvadeset godina zato što nije mogao doći do novog ureda, tužio je poslodavce zbog činjenice da nisu izvršili razumnu prilagodbu njegovog radnog mjesta što je dovelo do otkaza njegova ugovora o radu. Međutim, i sam sud kao i sudnice i uredi unutar njega nisu bili opremljeni u skladu s potrebama osoba s invaliditetom. Tada se on žalio i na povredu prava pristupa sudu i drugim javnim zgradama u kojima su bili smješteni uredi i vladine agencije putem kojih je ostvarivao beneficije za osobe s invaliditetom. Također, žalio se i na nedostupnost javnog prijevoza osobama s invaliditetom. Europski sud za ljudska prava ovdje je odlučio da podnositeljevo pravo na pristup sudu iz čl. 6. nije povrijeđeno jer su mu na raspolaganju stajala druga sredstva koja osiguravaju taj pristup. Primjerice tužbu je mogao predati putem pošte. Također, presudio je i da nije bilo izravne i uvjerljive veze između privatnog života podnositelja i mjera koje je on tražio od države pa nije došlo niti do povrede čl. 8.

Dakle, možemo reći da je pravo na pristup sudu u smislu razumne prilagodbe iz čl. 1., st. 2. Konvencije moguće ostvariti primjenom odredbi Europske konvencije

69 MJÖLL ARNARDÓTTIR, Oddný; QUINN, Gerard, *op. cit.*, s. 100.

70 CLEMENTS, Luke J., READ, Janet, *Disabled People and european Human Rights: A Rewiew of the Implications of the 1998 Human Rights Act for Disabled Children and Adults in the UK*, Bristol, Policy Press, 2003., s. 45.

71 *Farcas protiv Rumunjske*, odluka, 30. rujna 2010., br. 32596/04.

kao i zaštitom Europskog suda za ljudska prava i to ponajviše pozivajući se na odredbe čl. 14. koje govore o nediskriminaciji i to uvezi sa čl. 8. i čl. 6. Također, Europski sud za ljudska prava, uvidjevši veliku važnost i potrebu zaštite osoba s invaliditetom, ovo je pravo podveo i pod pravo na pristup sudu iz čl. 6. Međutim, još uvijek nema dovoljno sudske prakse Europskog suda za ljudska prava prema kojoj bismo mogli reći da je takva zaštita doista i ostvarena čl. 6. Europske konvencije.

2.2.2. Američki okvir

U travnju 1948. donesena je Američka deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka (Američka deklaracija), kao prvi međunarodni instrument zaštite ljudskih prava, gotovo pola godine prije daleko poznatije Opće deklaracije o ljudskim pravima UN-a. Ona omogućava da svaki građanin države članice uživa temeljna civilna prava, uključujući pravo na pristup sudu.⁷² Također važan pravni dokument, Američka konvencija o ljudskim pravima (Američka konvencija) jamči univerzalno pravo na pristup sudu (čl. 8., st. 1.).⁷³ Navedeni dokumenti zabranjuju sve oblike diskriminacije protiv osoba s invalidnošću, jamčeći učinkovit pristup pravdi.⁷⁴

Osim pravnih dokumenata zanimljiva je i američka judikatura. Naime, 2004. Vrhovni sud SAD-a, tek je manjom većinom, prihvatio odluku koja se tiče primjene Zakona o osobama s invaliditetom (*Americans With Disabilities Act (ADA)*) i prava na pristup sudu.⁷⁵ Spor se odnosio na stvarnu nemogućnost pristupa sudu u državi Tennessee. Postupak su pokrenule dvije osobe, oboljele od paraplegije, koji invalidska kolica koriste kao sredstvo kretanja.

Prvi tužitelj je tvrdio da se trebao pojaviti na suđenju na drugom katu općinskog suda u kojem nije bilo dizala. Na prvom ročištu tužitelj se morao penjati, doslovno puzeći, da bi se pojavio na ročištu. Na drugom ročištu tužitelj se odbio penjati po stubama, ali isto tako je odbio i da ga sudski službenici odnesu u sudnicu.

72 American Declaration of the Rights and Duties of Man, O.A.S. Official Rec., OEA/Ser. L.N./II.23, doc 21 rev. 6 (1948), *reprinted in* Basic Documents Pertaining to Human Rights in the Inter-American System, OEA/Ser. L. V/II.82, doc. 6 rev. 1, art. XVII (1992).

73 *Hearing, with due guarantees and within a reasonable time, by a competent, independent, and impartial tribunal, previously established by law, in the substantiation of any accusation of a criminal nature, and the determination of her or his rights and obligations of a civil, labour, fiscal, or any other nature.* American Convention on Human Rights, Pact of San Jose, Costa Rica, art. 8(1), Nov. 22, 1969, O.A.S.T.S. No. 36, 1144 U.N.T.S. 123, OAS/Ser. IV/1.4 rev. 7 (entered into force July 18, 1978). Kao što je vidljivo članak je uvelike sličan članku 6. Europske konvencije.

74 Inter-American Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Persons with Disabilities, AG/RES. 1608 (XXIX-O/99), art. II(1)(a) (June 7, 1999.).

75 Promatran iz perspektive europskoga kontinentalnog prava, Vrhovni sud SAD-a predstavlja spoj prvostupanjskog, žalbenog i ustavnog suda. Tako definirana široka nadležnost, nezamisliva u bilo kojoj drugoj državi s pisanim ustavnim tekstom, rezultat je i škrтости ustavnih odredbi, i tradicije proistekle iz potonjeg djelovanja suda. Detaljnije EPSTEIN, Lee; MARTIN, Andrew D.; QUINN, Kevin M. i SEGAL Jeffrey A, *Ideological drift among Supreme Court Justices: Who, When and How important?* *Northwestern University Law Review*, vol. 101, 2007., no. 1, s. 1484. *et seq.*

Mogućnost da se suđenje preseli u najbližu sudnicu, koja ima pristup za invalide, također je odbio. Drugi tužitelj s invaliditetom je novinar izvjestitelj koji tvrdi da nije mogao imati pristup nizu suđenja, s kojih se morao javljati zbog opisa svojeg posla, što je u konačnici rezultiralo i otkazom ugovora o radu.⁷⁶

Kako se pitanje odnosilo na ustavno pravo na pristup sudu,⁷⁷ Vrhovni sud je naznačio da „*uobičajeno razmatranje troškova i prikladnosti ne može opravdati nemogućnost države da pruži pojedincima učinkovito pravo na pristup sudu.*“⁷⁸ Stoga je smatrao opravdanim razmotriti je li tužiteljevo pravo na pristup sudu povrijeđeno te ima li zbog toga pravo na odštetu. Iako se u konačnici postavilo pitanje ima li Kongres mogućnost u skladu s glavom 5. 14-og amandmana provesti odredbu ADA protiv država, posljedice takve odluke su mogle biti dalekosežne. Jedini spor među sucima Vrhovnog suda uključivao je pitanje snage dokaza o diskriminaciji, odnosno nemogućnosti osoba s invaliditetom na pristup sudu. Većina sudaca je smatrala da znatan broj dokaza ukazuje na opseg neustavnog ponašanja, odnosno diskriminacije prema osobama s invaliditetom u odnosima prema javnim tijelima. Manjina je smatrala da nije predstavljen nikakav dokaz da je ustavno pravo na pristup sudu onemogućeno osobama s invaliditetom. Oni su također izrazili bojazan, da bi eventualna odluka o povredi prava na pristup sudu otvorila prostor za niz novih tužbi. U konačnici Vrhovni sud je ustvrdio da sporna glava II., ADA odgovarajuće regulira pravo na pristup sudu te da države nisu obvezne angažirati nikakva značajnija sredstva da bi sudski servis postao dostupan osobama s invaliditetom. Naime, istaknuto je da Zakon nalaže samo razumnu preinaku, pa iako će novije zgrade imati arhitektonske prilaze u skladu s najnovijim standardima, starije zgrade se trebaju modificirati manje skupim mjerama na način da se sporovi u kojima su stranke invalidi premjeste na odgovarajuća mjesta i pritom angažiraju osobe koje će im pomoći. Smatrano je da su ovakve preinake, radi potreba osoba s invaliditetom, u skladu s obvezom i potrebom omogućavanja smislene mogućnosti na saslušanje i pristup sudu. Referirajući se na konkretni predmet, Vrhovni sud je ukazao na opravdanost tužiteljevih zahtjeva kojima je cilj ispravljanje navedenih problema, priznajući pritom i pravo na odštetu.

Iako je manjina sudaca napala odluku većine zbog nemogućnosti identificiranja stalnosti ustavnih povreda od strane države, naznačujući da je samo u dva slučaja utvrđena povreda ustavnog prava invalida na pristup sudu, istaknuli su da je tužitelj bio mogao prisustvovati početnom saslušanju i da se nije pojavio na drugom

76 Osnovna nadležnost Vrhovnog suda proistječe iz njegovog ovlaštenja, zasnovanog neposredno na ustavnoj odredbi, da odlučuje o žalbama na presude drugih sudova. Gotovo svi sporovi vođeni pred ovim sudom pokreću se žalbom na presudu nižih sudova i imaju u vidu njegovu apelacijsku nadležnost. Detaljnije MAYERS, Lewis, *The American Legal System*, Harper & Row, New York, 1964., s. 6-7.

77 Prijevod SMERDEL, Branko, *Ustav Sjedinjenih Američkih Država*, Panliber, Osijek, 1994., s. 26.

78 *Ordinary considerations of cost and convenience alone cannot justify a state's failure to provide individuals with a meaningful right of access to the courts* (Tennessee v. Lane, 541 U.S. 509 (2004.)).

saslušanju i to tek nakon što je odbio pomoć sudskih službenika za pomoć pri ulasku u sudnicu. On je također odbio da se suđenje premjesti u najbliži grad gdje je sudnica prilagođena invalidima. U skladu s navedenim, zastupali su stajalište da pravo na pristup sudu nije povrijeđeno.

U svjetlu predmeta *Tennessee protiv Lane*, savezna država Pensilvanija radikalno je izmijenila pristupačnost javnih prostora *in favorem* osoba s invaliditetom. Naime, iako odluka naznačuje problem pristupačnosti isključivo sudovima, u želji da se izbjegnu predmetni sporovi i smanje potencijalni parnični troškovi, pristup svim tijelima javne vlasti je poboljšan.⁷⁹

2.2.3. Afrički i arapski okvir

Radi stvaranja kompleksnije slike o međunarodnim izvorima ljudskih prava na drugim kontinentima, a koji se tiču navedene problematike, nužno je izdvojiti još dva izvora.

Afrička povelja o ljudskim pravima i pravima naroda (tzv. Afrička povelja) (*The African (Banjul) Charter on Human and Peoples Rights (African Charter)*),⁸⁰ u čl. 52. naznačuje obvezu svih država članica da omoguće pojedincima pravo na pristup sudu, u razumnom roku i od nezavisnog suda.⁸¹

Arapska konvencija o ljudskim pravima (*The 2004 Revised Arab Charter on Human Rights (revised Arab Charter)*) također podržava pravo na pristup sudu jamčeći pritom svim pravo na pristrani sud.⁸²

2.3. Nacionalni postupovni okvir za prava osoba s invaliditetom na pristup sudu

Zabrana diskriminacije je Ustavom RH zajamčeno ljudsko pravo.⁸³ Kako je Ustav najviši akt u državi, nijedan pravni propis (zakon ili neki podzakonski akt)

79 Detaljnije GRANQUIST, Luther A., *Unlawful Discrimination or a Necessity for a Fair Trial?: Exclusion of a Law Clerk with a Disability from the Courtroom During Jury Trial of a Personal Injury Case*, *William Mitchell Law Review*, vol. 30, 2003., no. 2, s. 455. *et seq.* BURK, Erika *The Influence of U.S. Anti-Discrimination Laws Abroad - With Special Reference to Germany*, DISSERTATION der Universität St. Gallen, Hochschule für Wirtschafts-Rechts-und Sozialwissenschaften (HSG) zur Erlangung der Würde einer Doktorin der Wirtschaftswissenschaften vorgelegt von Dissertation Nr. 2799. (dostupno kod autora).

80 Organization of African Unity, *African Charter on Human and Peoples' Rights ("Banjul Charter")*, 27 June 1981, CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982.). Dostupno na mrežnim stranicama: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3630.html> (18.1.2012.).

81 UDOMBANA, Nsongurua J., *Toward the African Court on Human and Peoples' Rights: Better Late Than Never*, *Yale Human Rights and Development Law Journal*, vol. 3, 2000., no. 1, s. 45. *et seq.*

82 RISHMAWI, Mervat, *The Revised Arab Charter on Human Rights: A Step Forward?* *Human Rights Law Review*, vol. 5, 2005., no. 2, s. 361. *et seq.*

83 Ustav RH, čl. 14.-20. zabranjuje diskriminaciju. Mnoge druge odredbe Ustava RH, neposredno ili posredno odnose se i na zabranu diskriminacije.

ne može sadržavati odredbe kojim se na bilo koji način afirmira diskriminacija. Tomu svakako doprinose navedeni međunarodni i komparativni standardi koji predstavljaju pouzdanu osnovu za definiranje učinkovitih pravnih mehanizama zaštite od diskriminacije.⁸⁴ Promicanjem prava na pravično suđenje u nacionalnom pravnom sustavu, izražava se potreba da odgovarajućim procesnim jamstvima država osigura primjerenu zaštitu osoba s invaliditetom. Ipak, uvažavajući činjenicu da je moć prava nerijetko ograničena društvenom stvarnošću, želja je prvenstveno objasniti odredbe nekih pozitivnih procesnih propisa kako bi se omogućilo učinkovitije zagovaranje i promicanje zaštite osoba s invaliditetom, odnosno ukazati na neke prednosti i nedostatke navedenih procesnih zakona.

2.3.1. Zakon o kaznenom postupku

Tijekom posljednjih nekoliko godina došlo je do značajnih promjena u propisima kaznenog postupovnog prava u Republici Hrvatskoj,⁸⁵ ali se do pozitivnih promjena dolazi izuzetno teško.⁸⁶

Položaj osobe s invaliditetom poboljšan je izmjenom postupovnog zakona 2008. ako je u pitanju kazneni postupak.⁸⁷ Ipak, osobi s invaliditetom nije osigurano pravo da se suđenje održi na pristupačnom mjestu, pa se u praksi potencijalno može onemogućiti pristup sudu. Naime, jednak pristup i jednaka prava pred sudovima za osobe s invaliditetom podrazumijevaju održavanje postupka u fizički dostupnom

84 Republika Hrvatska je potpisala i ratificirala gotovo sve međunarodne izvore koji su relevantni za pravno reguliranje statusa osoba s invaliditetom u društvu. Detaljnije MRKONJIĆ, Senka (ur.), *Prava osoba s invaliditetom, IV. izmijenjeno i dopunjeno izd., Udruga osoba s invaliditetom Split, 2009.*, s. 98. *et seq.*

85 V. Zakon o kaznenom postupku, NN, br. 152/08., 76/09., 80/11. i 121/11. – dalje u tekstu: ZKP. Detaljnije PAVIŠIĆ, Berislav, *Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, 2008.*, br. 2, s. 489-602. Zaštita koju Kazneni zakon (NN, br. 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04., 84/05., 71/06., 110/07., 152/08. i 57/11. – dalje u tekstu: KZ, čl. 106. i 174.) pruža je prilično raznovrsna i pokriva osnovne i najvažnije oblike u kojima se diskriminacija javlja, ali za sada su slučajevi diskriminacije u judikaturi i dalje rijetki. Detaljnije *id., et al.*, *Komentar Kaznenog zakona, Narodne novine, Zagreb, 2007.*, s. 340-341. i 468-469.

86 Smatramo bitnim spomenuti da su u Zakonu o suzbijanju diskriminacije (NN, br. 85/08.), predviđena prekršajna i građanska odgovornost. Kaznena odgovornost i kaznene sankcije ostale su izvan Zakona o suzbijanju diskriminacije, u Kaznenom zakonu, koji je stoga nužno čitati zajedno sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Tako MRČELA, Marin, *Kaznenopravna gledišta suzbijanja obespravljivana, u: CRNIĆ, Ivica, et al., Antidiskriminacijsko zakonodavstvo i praksa, radni materijali: Trening za trenere, Projekt Izgradnja kapaciteta i podizanje svijesti sudaca i državnih odvjetnika o antidiskriminacijskom zakonodavstvu, Zagreb, HPC, 2009.*, s. 120.

87 V. komentar uz čl. 6. PAVIŠIĆ, Berislav, *Komentar Zakona o kaznenom postupku, Dušević i Kršovnik, Rijeka, 2011.*, s. 74-77. Smatramo bitno spomenuti Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN, br. 11/97., 27/98., 128/99. i 79/02.) koji propisuje temeljna načela, način organiziranja i provođenja zaštite te pretpostavke za primjenu mjera i postupanje prema osobama s duševnim smetnjama. Također regulira postupak prisilnog smještaja prema neubrojivim osobama i osuđenicima.

prostoru,⁸⁸ pa nedorečenost odredbe čl. 6. Zakona o kaznenom postupku - ZKP⁸⁹ ostavlja mogućnost praktičnog problema pristupačnosti koji se može javiti u svim stadijima postupka. Stoga osobe s invaliditetom, zbog otežanog kretanja, mogu potencijalno biti žrtve diskriminacije u kaznenim sudskim postupcima.

2.3.2. Zakon o parničnom postupku

Samo obraćanje sudu predstavlja stres za građanina. Tražeći svoje pravo građanin se mora najprije baviti ostvarivanjem prava da pristupi sudu. Takvom tijelu državne vlasti, u skladu sa Zakonom o parničnom postupku (dalje: ZPP)⁹⁰ povjereno je, između ostalog, da u građanskopravnim stvarima pruža pravnu zaštitu povrijeđenim ili ugroženim subjektivnim građanskim pravima (čl. 2. i 3. ZPP-a), osim ako to nije posebnim zakonom drugačije određeno (načelo zakonitosti) (čl. 1. ZPP-a). Ako se takvo pravo ne može ostvariti, bilo faktično ili pravno, onda ne možemo govoriti o zakonitosti, jednakosti i pravičnosti koju jamči ZPP. Naime, zakonodavac se pri donošenju i noveliranju ZPP-a rukovodio temeljnim načelima određene grane prava. Iz takve perspektive čest i veliki broj izmjena ZPP-a svakako zaslužuje pohvale jer, među ostalim, ukazuje i na tendenciju stalnog poboljšavanja i položaja stranaka, sudionika i trećih u parnici, ali i praćenje međunarodnih tendencija u zaštiti osoba s invaliditetom.⁹¹ Tomu je dokaz i članak 115. ZPP-a koji jamči osobama s invaliditetom pravo da se suđenje održi na pristupačnom mjestu, što u potpunosti zadovoljava obveze predviđene međunarodnim normama, prvenstveno čl. 13. Konvencije.⁹²

88 Za primjere diskriminacije iz prakse okolnih zemalja ČAREVIĆ MITANOVSKI, Lepojka, KOČIĆ MITAČEK, Violeta, SAVIĆ, Marko, Žene sa invaliditetom u Srbiji, Prva analiza stanja i pravne regulative o položaju žena sa invaliditetom u Republici Srbiji, Beograd, 2009., s. 15-84.

89 Čl. 6., st. 1 ZKP-a navodi *U postupku uređenom ovim Zakonom, zabranjena je diskriminacija sukladno ... invaliditetu...*

90 Zakon o parničnom postupku (NN, br. 53/91., 91/92., 58/93., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 123/08., 57/11. i 148/11. – pročišćeni tekst, dalje u tekstu: ZPP).

91 UZELAC, Alan, Postupak pred sudom, u: Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, (ŠIMONOVIĆ, Tena, ur.), Ured za ljudska prava Vlade RH, Zagreb, 2009., s. 93-106. Detaljnije o položaju stranke, zastupnika i trećih u parničnom postupku DIKA, Mihajlo, Građansko parnično pravo, Stranke, njihovi zastupnici i treći u parničnom postupku, IV. Knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2008., s. 1-10.

92 Članak 115. ZPP-a *Ročište se, u pravilu, održava u sudskoj zgradi. Sud može odlučiti da se ročište održi izvan sudske zgrade kad ustanovi da je to nužno ili da će se na taj način uštedjeti u vremenu ili u troškovima postupka. Protiv takva rješenja nije dopuštena žalba. Smatramo bitnim naznačiti da ne postoji obveza suda da ročište održi izvan sudske zgrade, niti je predviđeno pravo osobe s tjelesnim invaliditetom da traži održavanje ročišta izvan zgrade suda, već sud može, a ne mora, prihvatiti ovakav prijedlog.*

2.3.3. Zakon o općem upravnom postupku

Načelo razmjernosti u zaštiti prava stranaka i javnog interesa iz čl. 6. Zakona o općem upravnom postupku (dalje: ZUP)⁹³ štiti stranku u postupku i ogleda se u omogućavanju da stranka što lakše zaštititi i ostvari svoja prava.⁹⁴ Način na koji će upravno tijelo u upravnom postupku omogućiti strankama da što lakše zaštite svoja prava je u konačnici, temeljem „novog ZUP-a“, činjenično pitanje. Ono ima posebni izraz u vođenju upravnog postupka i u odlučivanju, pri tomu naglašavajući potrebu učinkovitog ostvarivanja prava i interesa subjekata koji sudjeluju u postupku (načelo učinkovitosti, čl. 10. ZUP-a). Naime, tijela koja postupaju po ZUP-u dužna su pri vođenju postupka omogućiti strankama da što lakše zaštite i ostvare svoja prava.⁹⁵ Stoga i načelo izjašnjavanja stranke (s invaliditetom) iz čl. 30. ZUP-a, koje se ogleda u dužnosti upravnih tijela da prije donošenja rješenja stranci omoguće usmeno izjašnjenje o svim činjenicama i okolnostima koje su važne za donošenje rješenja, postaje činjenično pitanje.⁹⁶ Drugim riječima, za učinkovito ostvarivanja načela učinkovitosti i načela izjašnjavanja stranke (s invaliditetom) u praksi, bilo bi potrebno riješiti pitanje materijalno-tehničke opremljenosti tijela.⁹⁷ U stvarnosti nedostatak sredstava predstavlja kršenje prava na pristupačnost tijelu jer istovremeno onemogućava subjektu ostvarenje i drugih prava u postupku. Stoga smatramo da problem fizičke pristupačnosti i dalje ostaje prisutan i u normi upravnog postupka i u praksi upravnog sudovanja.⁹⁸

3. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Diskriminacija osoba s invaliditetom predstavlja poseban slučaj diskriminacije na osnovi osobnih svojstava. S obzirom na činjenicu da zakoni koji reguliraju predmetnu materiju, kao i osnovni postupovni zakoni i dalje ne sadrže adekvatne odredbe kada su u pitanju prava osoba s invaliditetom. Zakon o suzbijanju diskriminacije predstavlja jedini instrument za ostvarivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom. Za sada, zakonodavac nije smatrao potrebnim da se područje zaštite osoba s invaliditetom regulira zasebno, budući da su prava potencijalno diskriminirane grupacije tretirana zajedno s pravima svih građana u Zakonu o

93 Zakon o općem upravnom postupku (NN, br. 47/09.) - dalje u tekstu: ZUP.

94 Detaljnije o načelima upravnog postupka ĐERĐA, Dario, Opći upravni postupak u RH, Inženjerski biro, Zagreb, 2010., s. 42-58.

95 BORKOVIĆ, Ivo, Upravno pravo, Informator, Zagreb, 1997., s. 368.

96 Postoji izuzetak od načela saslušanja stranke, odnosno odstupanje od tog načela moguće je jedino u slučaju kada Zakon dopušta takvu mogućnost (čl. 48., 49. i 50. ZUP).

97 TURČIĆ, Zlatan, DUPELJ, Željko, Komentar Zakona o općem upravnom postupku, Organizator, Zagreb, 2000., s. 41.

98 Svakako bi spomenuli i novi Zakon o upravnim sporovima, NN, br. 20/10. koji putem načela usmene rasprave (čl. 7.) određuje da u upravnom sporu sud odlučuje na temelju usmene, neposredne i javne rasprave, čime se aktualizira pitanje pristupačnosti sudu. Stari Zakon o upravnim sporovima (NN, br. 53/91., 9/92. i 77/92.) takvu odredbu nije sadržavao.

suzbijanju diskriminacije. Ipak, nada ostaje da i nakon usvajanja niza propisa kojima se sprječava svaki oblik diskriminacije, čije je donošenje pozdravljano, nije spriječena mogućnost da se i u budućnosti donose poseban zakon koji bi se odnosio na određenu kategoriju pojedinaca – invalida.

Zbog brojnih problema u svezi s invalidnim osobama, koji su nastali osobito nakon Domovinskog rata, diskriminacija u RH po mišljenju autora predstavlja pojavu koja će se pokušati ukloniti Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.⁹⁹ Stoga iako su pozitivnim propisima jasno definirane obveze prilagođavanja okruženja i pojam diskriminacije u vezi s pružanjem usluga i korištenjem objekata i površina, te predviđena obveza da se osigura pristupačnost objektima i površinama u javnoj upotrebi osobama sa svim vrstama invaliditeta, indikativna metoda utvrđivanja činjenica ukazuju da se, načelno, jako malo čini po tom pitanju. Naime, ne postoji svijest o zakonskim obvezama i neophodnosti prilagođavanja prostora svim građanima jednako, iako su jasno definirane obveze prilagođavanja okruženja i pojam diskriminacije u vezi s pružanjem usluga i korištenje objekata i površina. U konačnici smatramo da zakonodavac nije vodio računa, da ako propusti uređivanje jednog područja socijalnog života osobe s invaliditetom, izravno onemogućava osobe s invaliditetom da uživaju druga prava.

Zaključno, razvoj međunarodne regulative u području zaštite osoba s invaliditetom i njihovog prava na pristup sudu bilježi napredak i donosi usavršavanje mehanizama za nadzor njihovog poštivanja u tuzemnom zakonodavstvu. Ipak u mnogim područjima života, prava osoba s invaliditetom tek su deklarativno spominjana kroz široku formulaciju „*zabrana diskriminacije*“.¹⁰⁰

99 Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom 2007. do 2015., NN, br. 63/07.

100 Zanimljivo je da carinski, porezni i drugi zakoni koji reguliraju socijalnu problematiku, koriste različite nazive (primjerice, invalid rada, ratni vojni invalid, trajna ili privremena promjena u zdravstvenom stanju, tjelesno i mentalno oštećenje itd.) što može stvoriti nejasnoće i neujednačenost u tumačenju, odnosno, proizvoljnost u primjeni. To je svakako posljedica nepostojanja dosljedne politike države prema ovoj populaciji, pa zakonska materija iznosi na vidjelo presjek trenutnog stanja u ovoj oblasti. To, također, ukazuje da je značajan razlog diskriminacije ležao i leži u činjenici da brojni posebni zakoni koji su doneseni prije Zakona o zabrani diskriminacije sadrže u sebi djelomične, pojedinačne i nepovezane pravne norme uslijed čega zabrana diskriminacije u Hrvatskoj nije bila uspješna.

Summary

DISCRIMINATION OF PERSONS WITH DISABILITY AND THEIR INCLUSION IN THE SOCIETY WITH THE EMPHASIS ON THEIR RIGHT OF ACCESS TO THE COURT

While it is true that the legal regulation of persons with disability is one of the most delicate elements of legal regulation, their legal status in the society is a reliable indicator of the achieved level of democracy. In light of the trend of legal development of protection, in the framework of a modern plural social policy, the legal theory has repeatedly underlined that the legislative solutions must enable the right to equal opportunities, but first of all the right to difference, considering the person with disability as an individual person, with all general and specific needs. Nevertheless, the discrimination on the ground of disability is still present despite the enactment of numerous, national and international, anti-discriminative legal acts (arg. Report, Office of the Ombudsman for People with Disabilities for 2009, Zagreb, March 2010, pp. 90). Therefore, with the view of normative and factual improvement, an analytic analysis of the current state of play is needed, in order to prevent discrimination of people with disability and to improve their legal protection in terms of their right of access to the court. Considering the consistent lack of case law in the field of discrimination of persons with disability and their right of access to court within the Republic of Croatia, the authors analyse both case law and legislation in terms of comparative law.

Key words: discrimination, social rights, disability, right of access to court.

Zusammenfassung

DISKRIMINIERUNG VON PERSONEN MIT BEHINDERUNG UND IHRE EINGESCHLOSSENHEIT IN DIE GESELLSCHAFT MIT BETONUNG AUF DAS RECHT AUF GERICHTSZUGANG

Einerseits ist die Rechtsregulierung von Personen mit Behinderung eines der (meist) empfindlichen Elemente der rechtlichen Regulierung, während, andererseits ihr Rechtsstatus in der Gesellschaft ein zuverlässiges Indiz für den erreichten Grad der Gesellschaftsdemokratisierung darstellt. Im Lichte der Tendenzen von rechtlicher Entwicklung des Schutzes und im Rahmen der modernen pluralistischen Sozialpolitik hat die Rechtstheorie, indem sie die Person mit Behinderung als Individuum mit allen allgemeinen und besonderen Bedürfnissen in Betracht zieht, mehrmals betont, dass die Gesetzesbeschlüsse jeder Person mit Behinderung das Recht auf gleiche Möglichkeiten, und vor allem das Recht auf Andersartigkeit, gewährleisten müssen. Ungeachtet dessen hat sich die Diskriminierung aufgrund der Behinderung

auch nach den Annahme von vielen sowohl nationalen als auch internationalen antidiskriminatorischen Rechstakten (Arg. Bericht, das Büro der Rechstanwältin für Personen mit Behinderung für das Jahr 2009, Zagreb, März, 2010,S.90) fortgesetzt. Deshalb ist es notwendig, wegen normativer und tatsächlicher Verbesserung, die vorhandene Situation analytisch zu betrachten, mit dem Ziel, die Diskriminierung von Personen mit Behinderung vorzubeugen und ihr Rechtsschutz im Sinne des Rechts auf Gerichtszugang, zu verbessern. Wegen Mangel an Rechtsprechungen aber auch an potentiellen Problemen im Bereich der Diskriminierung von Personen mit Behinderung und ihres Rechts auf Gerichtszugang bieten Autoren auch die Übersicht der rechtsvergleichenden Judikative und Gesetzgebung an.

Schlüsselwörter: *Diskriminierung, Sozialrechte, Behinderung, das Recht auf Gerichtszugang.*

Riassunto

LA DISCRIMINAZIONE DELLE PERSONE DISABILI E LA LORO APPARTENENZA ALLA SOCIETÀ CON PARTICOLARE ATTENZIONE PER IL DIRITTO DI ACCESSO ALLA GIUSTIZIA

Per un verso la disciplina giuridica dello stato delle persone disabili rappresenta uno degli elementi più delicati nella regolamentazione del diritto; dall'altro, il loro stato giuridico all'interno della società costituisce un affidabile indicatore del livello di democratizzazione raggiunto. Alla luce delle tendenze di uno sviluppo giuridico della protezione nel contesto di una moderna politica sociale pluritetica, tenendo conto della persona disabile quale individuo con tutte le sue esigenze comuni e specifiche, la teoria giuridica ha più volte rilevato che le soluzioni legislative debbono consentire a tutte le persone disabili di disporre dei medesimi diritti; in primo luogo, del diritto alla diversità. Nonostante ciò, la discriminazione in base alla disabilità permane anche in seguito all'emanazione di tutta una serie di atti giuridici antidiscriminatori sia interni, sia internazionali (Relazione, Autorità garante per i diritti delle persone disabili per l'anno 2009, Zagabria, marzo 2010, p. 90). Quindi, per un miglioramento normativo e reale, è necessaria un'analisi dello stato dei fatti con l'intento di impedire la discriminazione delle persone disabili e di rinnovare i loro diritti in un segmento, ossia nel diritto di accesso alla giustizia. In assenza di giurisprudenza, ma anche di potenziali questioni da risolvere, nell'ambito della discriminazione delle persone disabili e del loro diritto di accesso alla giustizia in Croazia gli autori offrono una rassegna comparata della legislazione e della prassi giurisprudenziale.

Parole chiave: *discriminazione, diritti sociali, disabilità, diritto di accesso alla giustizia.*